

побудови об'ємної форми, винайдення конструктивної будови, оперування та володіння тоном, лінією. Обмеження аналізу форми, незнання прийомів та принципів, переважання схематизму побудови – наближає студента до неживої, непросторової форми та зображення.

Література

1. Академический рисунок как методическая система обучения изобразительному искусству. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://5fan.ru/wievjob.php?id=883>.
2. Анатомический и учебный рисунок. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.practicum.org/index.php?option=com_content&view=article&id=145.
3. Королев А.Л. Методика преподавания учебного рисунка. / А.Л.Королев. – С-Пбг: Михайловское. 2005. – 68 с.
4. Ростовцев Н.Н. Рисунок. Живопись. Композиция / Н.Н.Ростовцев, С.Е.Игнатьев, Е.В.Шорохов. – М. : Просвещение, 1989. – 207 с.
5. Теория изобразительной формы. Рисунок и его значение в изображении. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://be.convdocs.org/docs/index-86639.html.page=6>.

Пархоменко К.А.

Рисунок как фундаментальная дисциплина в развитии творческих способностей и профессионализма будущих преподавателей изобразительного и декоративно-прикладного искусства

В статье рассмотрено значение дисциплины «Рисунок» как фундаментальной основы при становлении профессионализма преподавателя по изобразительному и декоративно-прикладному искусству. Доказана необходимость рисования с натуры, обосновано, что основой в рисунке есть форма, тон и форма нераздельно взаимосвязаны. Доказана целесообразность метода геометризации, проанализированы средства выражения формы.

Ключевые слова: академический рисунок, рисование с натуры, интуитивное и образное мышление, конструктивный анализ, геометризация, форма, тон, линия.

Parkhomenko K.O.

Drawing as a fundamental discipline in the development of creative abilities and professionalism of future teachers of fine arts

One of the fundamental disciplines in the contemporary training in the fine and decorative arts are drawing. The subject of the research is determination of the benefits of practical skills to create a highly professional artist and teacher. The aim of research is justification of the importance of studying the subject «Drawing» of the future teachers of fine arts for the development of creative abilities and professionalism. The research used general scientific methods (method of determinism, systematization method, the method of development), methods of observation, and synthesis of teaching experience. According to the research author received the following results. The importance of discipline «Drawing» as the fundamental basis for the establishment of teacher professionalism fine and decorative arts was considered. The necessity of drawing from life was proved. The correlation between tone and shape was substantiated. The feasibility of the method geometrization was proved. The means of expressing form were analyzed. The future specialist of fine art develops qualities such as observation, memory, imagination, design and spatial thinking. Studying of discipline «Drawing» affects the perception and understanding of the environment and summarizes the experience.

Key words: academic drawing, drawing from life, intuitive and creative thinking, constructive analysis, geometrization, form, tone, line.

Подано до редакції 23.03.2014.

Рекомендовано до друку докт.пед.наук, проф.Караман О.Л.

УДК:37.03+159.923+37.036

© 2014

Пилипюк Т.В.

СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ТА УЗАГАЛЬНЕННЯ ЗНАТЬ СТУДЕНТІВ ЯК НЕОБХІДНА УМОВА ТВОРЧОЇ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

У статті розглядається систематизація та узагальнення знань студентів як необхідна умова творчої самореалізації майбутніх учителів початкової школи. Систематизація та узагальнення, сприятимуть формуванню необхідних умінь під час вивчення окремих дисциплін та допоможе набуттю знань щодо творчої діяльності вчителя, формуванню вміння аналізувати власну творчу діяльність й творчу діяльність молодших школярів; сприятимуть позитивному ставленню вчителя до пізнавально-творчої діяльності та вміння організувати творчу діяльність.

Ключові слова: самореалізація, узагальнення та систематизація.

Постановка проблеми у загальному вигляді... Проблема узагальнення і систематизації – давнішня психологічна і педагогічна проблема. З історії педагогіки відомо, що кожний видатний дидакт минулого торкався цих питань. Зокрема Я. А. Коменський неодноразово у своїх працях підкреслював необхідність дотримуватися послідовності у вивченні матеріалу, тобто всі заняття повинні влаштовуватись таким чином, щоб наступне завжди базувалось на попередньому, а попереднє зміцнювалось наступним. Його поради не втратили свого значення і до цього часу. К. Д. Ушинський звертав увагу на те, що тільки система, звичайно, розумна, яка виходить з самої суті предметів, дає нам владу над нашими знаннями. Він не тільки вимагав від учителів застосовувати принцип систематичності у процесі навчання, але й надавав великого значення виробленню в учнів умінь самостійно узагальнювати і систематизувати набуті знання зі шкільних предметів [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми...

Систематизація й узагальнення знань – одна з досліджуваних проблем. Так, тією чи тією мірою її торкалися дослідження Л.Виготського, Д.Горського, В.Давидова, П.Ерднієва, О.Єпішевої, Є.Кабанової-Меллер, М.Касьяненко, В.Крупича, В.Онищука, В.Осинської, В.Паламарчук, Д.Пойа, С.Рубінштейна, З.Слепкань, А.Столяра, Р.Черасова, та ін. Питання систематизації знань досліджували такі видатні педагоги минулого, як Я.А.Коменський, А.Дістервег та ін. Вперше задача формування в студентів системи наукових знань, а не кускових, ізольованих уявлень була чітко сформульована наприкінці 30-х років, коли серед принципів навчання з'явився принцип систематичності та послідовності. Над проблемами узагальнення та систематизації працювали дидакти (І.Я. Лернер, В.О. Онищук) та методисти (В.П. Іржавцева, Л.Я. Федченко та ін.) [1, 3, 6].

Аналіз практики навчання, відповідей студентів під час складання іспитів свідчить про те, що відсутність чуткої системи знань не є поодиноким явищем. Значна частина вчителів недостатню увагу приділяють цій проблемі, деякі розуміють систематизацію досить однобічно, зводячи її до організації узагальнювального повторення, яке дуже часто заміняється простим повторенням матеріалу, у процесі якого студенти розв'язують вправи безпосередньо взяті з відповідних контрольних робіт. Тому узагальнення та систематизація знань були і залишаються важливою педагогічною умовою у процесі навчання.

Формулювання цілей статті... Метою статті є розгляд сутності систематизації та узагальнення знань студентів щодо творчої самореалізації майбутніх учителів початкової школи.

Виклад основного матеріалу дослідження... Творча активність молоді людини передбачає вміння виходити за межі строгого логічного слідування і формулювання висновків з виокремленням та використанням неординарних зв'язків і аналогій, до вільного пошуку нового. Водночас зберігається потреба в дотриманні інтелектуальної дисципліни, організованості й систематичності в роботі. Особливо це стає актуальним у процесі здобування освіти (як у навчальних закладах різних рівнів акредитації, так і під час самоосвіти). Проте студенти не завжди усвідомлюють, що будь-якому теоретичному матеріалу навчальної дисципліни властива певна системність, а узагальнення і систематизація інформації зменшують її обсяг, який треба запам'ятати, саме тоді знання засвоюються в системі. Несформованість у студентів, учорашніх школярів, умінь узагальнювати, систематизувати – одна з основних причин слабого оволодіння ними системою знань, що призводить до виникнення проблем у процесі вивчення навчальних дисциплін у вишах.

Творчість має непересічну й незалежну від суспільної цінності продукту значущість, оскільки, крім зростання особистості творця, вона опосередковано впливає на все суспільство. Тоді творча самореалізація можлива (хоча б потенційно) для будь-якої особистості. Вона пов'язана з креативністю і зі «здатністю до взаєморозвитку і самоактуалізації» [5].

У дослідженнях Д. Богоявленської висвітлено взаємозв'язок креативності і самореалізації особистості. Два рівні активності людини – це рівень суб'єктної дії та рівень особистісної дії – є неоднорідними. Тому вона розрізняє два рівні дії особистості: рівень дії соціального індивіда і рівень творчої дії. При цьому рівень дії соціального індивіда відповідає цілеспрямованій діяльності, де мета виступає як усвідомлення бажаного результату. Але результат визначається положенням індивіда серед людей. У розвиненій формі творча дія призводить до породження самої мети, тобто на цьому рівні здійснюється цілепокладальна діяльність, а дія набуває породжуючого характеру і втрачає форму відповіді. У такому разі активність виступає як інтегральне особистісне утворення, а не зводиться лише до дії суто інтелектуальних факторів [2].

Цінним є те, що не можна пояснити інтелектуальну активність дією фізіологічних або психофізіологічних механізмів (не можна пояснити вище з нижчого). З огляду на це, щоб виявити активність поведінки, необхідна зміна предмета дослідження – виділення специфічної для поведінки форми активності. Механізм самореалізації особистості, на нашу думку, у своїх принципових моментах відповідає креативності. Ключовим тут є момент цілеспрямованості. Вважаємо, що особистість починається з власної постановки мети та відповідального переживання цього явища. Якщо мета не зовнішньо задана, то вона завжди моя (особистісна), завжди породжуюча (креативна) і така, що реалізує особистість і, водночас, розвиває, «виросить» її: отже, особистісна дія – це і є, власне, самореалізуюча і саморозвиваюча дія [2].

Виокремимо систему характеристик потреби в самореалізації: потреба в самореалізації належить до розряду вищих потреб; вона є якісною характеристикою особистості; дана потреба актуалізує потенційні можливості особистості; вона сприяє розвитку особистості; потреба в самореалізації підтримує внутрішній стан напруження індивіда, вона має суперечливу природу; потреба в самореалізації існує у варіанті «для інших», тобто має соціальний характер; потреба в самореалізації – це цінність; вона має постійний, безперервний характер, потреба в самореалізації володіє здатністю цілеспрямованого формування у процесі оволодіння тією чи іншою діяльністю.

Фундаментальні потреби створюють активність поведінки. Активність, здійснюючись особистістю в дієвому плані життя, набуває форми самореалізації. Вона визначає діяльність, є рушійною силою, джерелом

пробудження в людині її «потенціалів», які викликаються потребою в діяльності, являє собою вищий її рівень, але її характер визначається й опосередковується вищими життєвими потребами.

Потреба в самореалізації є джерелом активності особистості, активність же визначає ті види діяльності, в яких ця потреба задовольняється [4].

На нашу думку, творча самореалізація – це ствердження майбутнім учителем себе, як неповторної особистості, реалізація і розвиток його творчих здібностей у процесі професійної підготовки.

З огляду на зазначене, ми можемо говорити про те, що систематизація та узагальнення сприятиме формуванню необхідних умінь під час вивчення окремих дисциплін, а також допоможе набуттю знань щодо творчої діяльності вчителя, формуванню вмінь аналізувати власну творчу діяльність та творчу діяльність молодших школярів.

З кожним роком навчання, студенти отримують все більший обсяг інформації, який потрібно осмислити, переробити, навчитися застосовувати на практиці, і до того ж за короткий час, ніж раніше.

Послідовне здійснення систематизації – необхідна умова формування узагальнених знань, творчо застосовується в різних ситуаціях, при цьому використовується суб'єктивний досвід студентів.

Досвід роботи показує, що необхідність систематизації та узагальнення знань студентів зумовлена багатьма причинами. По-перше, неминучий процес забування, що призводить до втрати чіткості, зменшення обсягу знань, до утруднень і помилок, а іноді й повної неможливості відтворити раніше вивчений матеріал. По-друге, при поверненні до раніше вивченого створюються передумови для отримання нових знань, міцного закріплення і поглиблення. По-третє, таке повторення дає можливість вчителю скоординувати роботу з ліквідації прогалин у знаннях студентів.

Узагальнене і систематизоване повторення має діагностичний і розвиваючий характер, об'єднує всі уроки, будучи обов'язковим компонентом навчання на кожному з уроків всіх можливих типів.

Міцні, стійкі знання у студента можуть бути сформовані тільки тоді, коли вони застосовуються спільно з раніше придбаними вміннями та навичками. Без міцного збереження набутих знань, без вміння відтворити пройдений матеріал в необхідний момент, без вміння застосовувати знання на практиці неможливо домогтися ефективності вивчення програмного матеріалу.

При узагальнюючому повторенні з раніше вивченого матеріалу не тільки відтворюються найбільш суттєві факти, поняття, вміння, а й встановлюються логічні зв'язки між ними. Простежуються їх виникнення і розвиток. Вивчений матеріал при цьому переосмислюється в цілому, що призводить не тільки до зміцнення засвоєного, а й до вибудовування знань в коротку структурну систему, тим самим підвищується якість засвоєння вивченого матеріалу, розвивається розумова діяльність студентів, зменшується їх навантаження.

Розуміння нового завжди передбачає включення цього нового матеріалу в систему вже наявних знань формування зв'язків між ними. При встановленні зв'язків між вперше розглядаються навчальним матеріалом і вже засвоєними знаннями нове для студентів стає знайомим, зміст цього нового розуміється через раніше засвоєне.

Узагальнення та систематизація є одним із важливих елементів процесу навчання. Без них неможливо було б свідоме й міцне засвоєння знань, навичок та вмінь, особливо тих, які мають зберігатися в пам'яті людини тривалий період або все життя. В навчанні узагальнення та систематизація, зазвичай, здійснюються паралельно і мають місце на кожному етапі засвоєння знань та вмінь студентів з кожного навчального предмета.

Узагальнення відіграє надзвичайно важливу роль у процесі навчання. Насамперед на основі узагальнення студенти (учні) засвоюють наукові поняття. У психології поняттям називається відображення загальних і істотних властивостей предметів та явищ дійсності, тобто, поняття – це узагальнення, які формуються у процесі пізнавальної діяльності людини взагалі і, зокрема, в навчанні. Щоб засвоїти поняття про певні предмети і явища, необхідно визначити в них найбільш загальні й істотні ознаки. Засвоєння (студентами) учнями окремих понять ще не приводить до оволодіння основами наук, яке є одним з основних завдань ВНЗ. Опанувати основи тієї чи тієї науки – це означає засвоїти систему понять, правил, законів, які відображають причинно-наслідкові зв'язки між предметами і явищами реального світу. Вивчення системи знань – одна з найактуальніших проблем дидактики.

Система знань у студентів виробляється головним чином на основі дидактичного принципу систематичності в навчанні, який передбачає засвоєння знань, навичок і вмінь у певному логічному зв'язку.

Узагальнення і систематизація невід'ємні компоненти розумової діяльності, що лежить в основі встановлення істотних взаємозв'язків між явищами, які вивчаються. Послідовне здійснення систематизації – необхідна умова формування узагальнених знань.

Узагальнення відіграє надзвичайно важливу роль у процесі навчання, оскільки на його підставі студенти засвоюють наукові поняття, вчать визначати їх загальні та істотні ознаки. Послідовне здійснення систематизації – необхідна умова формування узагальнених знань, які творчо використовуються в різних ситуаціях. Узагальнення знань, у свою чергу, передбачає їх систематизацію.

Термін «узагальнення» у психолого-педагогічній та методичній літературі застосовується для характеристики багатьох аспектів процесу засвоєння знань студентами. Це і процес, і результат цього процесу, і розумовий прийом, і розумова дія, і метод пізнання. Як відзначає В.В.Давидов, якщо мається на увазі процес узагальнення, то зазвичай вказується перехід від опису властивостей окремого предмета до знаходження цих властивостей і виокремлення в цілому класі подібних предметів. Якщо розглядається результат цього процесу, то відмічається вміння студентів абстрагуватися від часткових (несуттєвих) ознак, що змінюються, і знаходити групові типові ознаки.

На занятті, у процесі узагальнення теми чи розділу, студент має можливість оглянути вивчений матеріал, виділивши найголовніше. При цьому одночасно здійснюється повторення навчального матеріалу, поглиблюються, виробляються інтелектуальні і практичні вміння та навички.

Слід зауважити, що яким би повним не було пояснення вчителя, майже завжди може зникнути з поля зору який-небудь факт, деталь, приклад, використання яких при узагальнюючому повторенні міцніше закріпило б у пам'яті учнів вивчений матеріал.

Мета узагальнення не тільки в тому, щоб поновити раніше засвоєнні знання, а і в тому, щоб навчити студентів використовувати вивчений матеріал. У цілому узагальнюювальні заняття сприяють систематизації і міцнішому засвоєнню навчального матеріалу.

Систематизація знань невід'ємна від їх узагальнення і чим ширше узагальнення, тим більше відображено між ними зв'язків і відношень, тим ширше коло знань об'єднується в систему.

Одним із важливих завдань вищих навчальних закладів є формування у студентів уміння самостійно поповнювати знання, орієнтуватись у науковій і політичній інформації, оволодіння студентами не простою сумою знань, а їх системою.

З огляду на це, можна сказати що систематизація й узагальнення не лише сприятимуть аналізу власної творчої діяльності та діяльності молодших школярів, а й позитивному ставленню вчителя до пізнавально-творчої діяльності та вміння організувати творчу діяльність.

Систематизація знань невіддільна від їх узагальнення: чим ширше узагальнення, тим більше відображено між ними зв'язків і відношень, тим більш широке коло знань об'єднується в систему. Залежно від ролі і місця в навчальному процесі ми будемо розрізняти такі етапи узагальнення і систематизації знань.

1. Первинні узагальнення – найбільш елементарні узагальнення, які здійснюються під час сприйняття (безпосереднього і посереднього) та усвідомлення навчального матеріалу. Унаслідок цього процесу в пам'яті учнів утворюються загальні уявлення про предмети і явища.

2. Локальні (часткові), або понятійні, узагальнення здійснюються на уроці у процесі роботи над засвоєнням нових понять (на етапі осмислення знань). Основним напрямком вчення з метою засвоєння понять є розкриття наслідкових та інших зв'язків у вивчених об'єктах, виявлення їх внутрішньої сутності.

3. Міжпонятійні (або поурочні) узагальнення і систематизація, які полягають у визначенні між виучуваними поняттями загальних і суттєвих ознак і властивостей, у переході від менш загальних до більш загальних понять, в об'єднанні засвоєних понять у системи, в розкритті зв'язків і відношень між елементами цієї системи, розміщення їх у визначеному порядку і раціональній послідовності. Виокремлення цього виду узагальнення дає можливість набуті на уроці поняття звести в єдину систему, передбачену програмою або вчителем, і веде до засвоєння відповідних теорій і важливих ідей. Цей вид узагальнення і систематизації здійснюється головним чином на спеціально виділеному етапі уроку.

4. Тематичні узагальнення і систематизації повинні забезпечити засвоєння цілої системи або циклу понять, вивчених упродовж певного часу, які складають зміст розширених розділів програми.

5. Підсумкові узагальнення і систематизації служать для встановлення зв'язків і відношень між системами знань, засвоєними у процесі оволодіння цілим курсом, засвоєння цілісної системи знань з окремих галузей науки.

Уроки підсумкових узагальнень і систематизації проводяться наприкінці вивчення того чи того навчального курсу. Для систематизації добираються основні положення, ідеї, теорії, які характеризують загальні закономірності історичного розвитку природи і суспільства.

6. Міжпредметні узагальнення і систематизації здійснюються по ряду близьких предметів (наприклад математики, фізики, хімії і тощо) на спеціальних уроках між предметного узагальненого повторення.

Аналіз уроків узагальнення й систематизації знань і виявлення труднощів, пов'язаних з їх проведеннями, показує, що нерідко такі уроки перетворюються в уроки простого повторення (в загальному, актуалізація опорних знань часто перетворюється у просте відтворення матеріалу попереднього уроку без відповідності до того, як цей матеріал «працює» на тему і мету цього уроку), на яких формуванню системи знань, системності розуміння студентами такого матеріалу належної уваги не приділяється. Тому, структура узагальнення і систематизації насамперед повинна відповідати структурі самого процесу узагальнення і систематизації знань, в якому, як уже відзначалося, пропонується така послідовність роботи: від засвоєння й узагальнення окремих факторів до

формування в студентів понять, їх категорій і систем, від них – до засвоєння більш складної системи знань, до оволодіння основними теоріями і ведучими ідеями даної науки.

Узагальнення і систематизація знань досягаються різними шляхами, засобами методами. Важливо, щоб в основі їх були виявлення й осмислення студентами головного, істотних понять та їх відношень і взаємозв'язків з іншими, уже засвоєними поняттями, ідеями, а не ілюстрація вчителем готових знань.

Особливістю системи знань є те, що кожне наступне поняття чи твердження виводиться з попередніх на основі виявлення нових взаємозв'язків і відношень.

Висновки... Узагальнення і систематизація знань є важливим і необхідним етапом у процесі формування знань, навичок, вмінь і підготовки підростаючого покоління до життя. На основі узагальнення студенти встановлюють загальні та істотні ознаки вивчених предметів, явищ, процесів, переходять від чуттєво-конкретних і вузьких понять до більш загальних і широких. Немає необхідності та й неможливо запам'ятати студентам всю суму вивчених у ВНЗ знань, як понять, так і всього обсягу фактичного матеріалу. Натомість для участі в продуктивній суспільно корисній праці і підготовці до навчання далі студентам важливо усвідомити і запам'ятати найбільш суттєве і загальне для ряду вивчених понять, законів, правил, уміти їх конкретизувати і застосовувати в житті, а також оволодіти методами наук.

Література

1. Іржавцева В.П. Систематизація та узагальнення знань учнів у процесі вивчення математики / В.П. Іржавцева, Л.Я. Федченко. – К. : Рад. Шк., 1998. – 205 с.
2. Загальна психологія / За ред. С.Д. Максименка. – К. : Форум, 2000. – 304 с.
3. Лернер І.Я. Дидактичні основи методів навчання / І.Я. Лернер. – М. : Педагогіка, 1986. – 185 с.
4. Максименко С. Д. Методологічні аспекти психології навчання / С.Д. Максименко // Психологія. – 1988. – Вип. 31. – С. 3-10.
5. Моляко В.А. Проблемы психологии творчества и разработка подхода к изучению одаренности / А.В. Моляко // Вопросы психологии. – 1994. – № 5. – С. 86-95
6. Онищук В.О. Узагальнення і систематизація знань учнів (4-8 класи) / В.О. Онищук. – К. : Рад. Шк., 1970. – 134 с.

Пилипук Т. В.

Систематизация и обобщение знаний студентов как необходимое условие творческой самореализации будущих учителей начальной школы

В статье рассматривается систематизация и обобщение знаний студентов как необходимое условие творческой самореализации будущих учителей начальной школы. Систематизация и обобщение, способствуют формированию необходимых умений при изучении отдельных дисциплин и помогают приобретению знаний в творческой деятельности учителя, формированию умений анализировать собственную творческую деятельность и творческую деятельность младших школьников; способствуют положительному отношению учителя к познавательной - творческой деятельности и умение организовывать творческую деятельность.

Ключевые слова: самореализация, обобщение и систематизация.

Pylypiuk T.V.

Systematization and generalization of students' knowledge as a prerequisite for creative self future elementary school teachers

Creativity of the young man provides the ability to go beyond the strict logical implication and drawing conclusions from the allocation and use of unusual connections and analogies to free search new. However, there remains a need to respect intellectual discipline, organization and systematic operation. This especially becomes relevant in the process of obtaining education (as in schools of various levels of accreditation, and during the self). However, students do not always realize that any theoretical material of discipline -specific systemic and generalization and systematization of information reduces its volume, which is necessary to remember, that's when the knowledge absorbed in the system. Aborted at students, pupils yesterday, skills summarize, organize - one of the major causes of ill equip them with the knowledge system, which leads to problems in the study of academic disciplines in universities.

Given the above, we can say that the systematization and generalization, not only will strengthen the necessary skills while studying particular subjects, but also help to acquiring knowledge on creativity of teachers, developing abilities to analyze their own creative work and creative activity of younger schoolchildren.

Generalization and systematization is an important element of the learning process. Without them it is impossible to be conscious and lasting learning, skills, especially those that are stored in human memory for a long period or a lifetime. In the study of generalization and systematization usually carried out in parallel and have a place at every stage of learning and abilities of students from each school subject.

Generalization and systematization integral components of mental activity that underlies the establishment of significant relationships between the phenomena being studied. Consistent implementation of systematization – a necessary condition for the general knowledge.

Systematization and generalization not only facilitate the analysis of their own creative work and activities of younger students, but also the positive attitude of teachers to cognitive creativity and ability to organize creative activities.

Key words: self-realization, generalization and systematization.

Подано до редакції 28.03.2014.

Рекомендовано до друку канд.пед.наук, доц.Осиповою Т.Ю.